

Wyrok z dnia 24 października 2007 r.

I UK 120/07

Składki na ubezpieczenie społeczne, na Fundusz Pracy i na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, należne do dnia 31 grudnia 1998 r., a także składki na ubezpieczenie rentowe w części finansowanej przez płatnika składek na ubezpieczenie wypadkowe, na Fundusz Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, należne za okres od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2001 r. mogły być umorzone, pomimo braku ich całkowitej nieściągalności w przypadku, gdy zobowiązana do ich opłacania była osoba fizyczna, która nie podlegała przepisom ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o restrukturyzacji niektórych należności publicznoprawnych od przedsiębiorców (Dz.U. Nr 155, poz. 1287 ze zm.), jeżeli przemawiał za tym ważny interes tej osoby (art. 17 ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 241, poz. 2074 ze zm.).

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszka, Sędziowie SN: Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca), Herbert Szurgacz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 24 października 2007 r. sprawy z odwołania Kajetana V. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w C. o umorzenie należności składkowych, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 30 listopada 2006 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok w pkt 1 i przekazał sprawę w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 12 maja 2005 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w C. z dnia 9 lipca 2003 r. i umorzył ubezpieczonemu Kajetanowi V. należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, Fundusz Pracy, opłaty dodatkowej odsetek w łącznej kwocie 381.782,83 zł. Sąd Okręgowy ustalił, że w okresie od 1991 r. do 1997 r. ubezpieczony prowadził działalność gospodarczą „w postaci” cegielni, zatrudniając do 20 pracowników. Do 1992 roku działalność ta była dochodowa i do tego czasu wnioskodawca regularnie opłacał składki. Jednakże w tym roku zachorowała [...] żona odwołującego się, a związana z tym konieczność roztoczenia nad nią opieki doprowadziła do zaniedbania przez wnioskodawcę działalności gospodarczej. Żona wnioskodawcy zmarła w 1994 r. Cegielnia przestała przynosić dochody, na co wpływ miało także załamanie gospodarcze w kraju. Pomimo strat, odwołujący się prowadził działalność gospodarczą do 1997 r., licząc na poprawę sytuacji. Latem 1997 r. cegielnia uległa jednak zalaniu w następstwie powodzi, co doprowadziło do zniszczenia zabudowań, całej produkcji oraz kopalni surowca. W grudniu 1997 r. wnioskodawca rozwiązał stosunki pracy z pracownikami i faktycznie zakończył wówczas działalność, choć formalne jej wykreślenie z rejestru nastąpiło dopiero w październiku 2000 r. Zadłużenie ubezpieczonego obejmowało składki na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy na koncie ubezpieczonego jako prowadzącego działalność gospodarczą (za okresy od lipca 1997 r. do marca 1998 r. oraz od sierpnia 1998 r. do grudnia 1998 r.) oraz na koncie pracowników (za okresy od lipca 1994 r. do września 1996 r., od listopada 1996 r. do grudnia 1997 r. i za maj 1999 r.). Powyższe zaległości nie zostały umorzone przez organ rentowy, gdyż nie stwierdził on ich całkowitej nieściągalności w rozumieniu art. 28 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. nr 137, poz. 887 ze zm.).

Sąd Okręgowy pogląd ten uznał za trafny, ale przyjął jednocześnie, iż zachodzą przesłanki umorzenia określone w art. 28 ust. 3a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, których organ rentowy nie wziął pod uwagę, wydając zaskarżoną decyzję. Sąd ustalił bowiem, że ubezpieczony jest osobą częściowo niezdolną do pracy i z tego tytułu otrzymuje rentę okresową w wysokości 648 zł, jego zakład uległ zniszczeniu w wyniku powodzi, zaś zadłużenie wobec organu ubezpieczeń społecznych jest wynikiem zaniedbań w prowadzeniu działalności związanych z koniecznością sprawowania opieki nad chorą żoną. Dodatkowo nie posiada on majątku, z którego można by prowadzić egzekucję, gdyż jest je-

dynie właścicielem nieruchomości, na której znajdowała się cegielnia oraz samochodu marki Toyota z 1989 roku.

Apelację od powyższego wyroku złożył organ rentowy, zarzucając naruszenie przepisów prawa procesowego przez błędną ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego oraz naruszenie art. 28 ust. 1 i ust. 3a ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych i żądając zmiany zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie odwołania. Zakład Ubezpieczeń Społecznych podniósł, że mimo obiektywnie trudnej sytuacji majątkowej i osobistej, ubezpieczony posiada realną możliwość spłaty zadłużenia - nie ma bowiem nikogo na utrzymaniu, uzyskuje dochody z zatrudnienia, a należące do niego nieruchomości zostały zabezpieczone hipoteką. Apelujący dodatkowo zaznaczył, że istnieje możliwość częściowego egzekwowania należności, gdyż przepisy gwarantują kwotę wynagrodzenia za pracę wolną od egzekucji oraz chronią określone składniki majątku, zabezpieczając tzw. minimum życiowe.

Wyrokiem z dnia 30 listopada 2006 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach zmienił częściowo zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie w zakresie dotyczącym żądania umorzenia należności składkowych na koncie pracowników w łącznej wysokości 366.424,23 zł, oddalając apelację w pozostałej części. Sąd Apelacyjny przyjął ustalenia poczynione przez Sąd pierwszej instancji za własne, uznając jednocześnie, że apelacja zasługuje na częściowe uwzględnienie, ale nie z przyczyn, które powołuje skarżący. Sąd Apelacyjny wskazał, że art. 28 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych przewiduje możliwość umorzenia przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych w całości lub w części należności z tytułu składek, przy czym pod pojęciem należności z tytułu składek należy rozumieć nie tylko składki, ale też odsetki za zwłokę, koszty egzekucyjne, koszty upomnienia oraz opłatę dodatkową. Przesłanki do umorzenia należności są jednak zróżnicowane w zależności od tego, czy zadłużenie dotyczy konta prowadzącego działalność gospodarczą, czy też konta pracowników. Zgodnie z art. 28 ust. 2 ustawy, należności z tytułu składek mogą być umarzone tylko w przypadku ich całkowitej nieściągalności, z zastrzeżeniem ust. 3a. Możliwość powyższa dotyczy zarówno należności na koncie prowadzącego działalność, jak i na koncie pracowników, z tym, że musi zachodzić całkowita nieściągalność, która występuje tylko w przypadkach enumeratywnie wymienionych w art. 28 ust. 3 ustawy. W rozpoznawanej sprawie nie stwierdzono jednak takiej przesłanki umorzenia należności składkowych, wo-

bec czego Sąd Okręgowy swoje rozstrzygnięcie oparł o przepis art. 28 ust. 3a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, nie biorąc jednak pod uwagę, że na jego podstawie mogą być umarżane jedynie należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne ubezpieczonych będących równocześnie płatnikami składek na te ubezpieczenia. Tym samym, po stwierdzeniu spełnienia warunków przewidzianych w tym przepisie, umorzona mogła zostać jedynie należność na koncie prowadzącego działalność gospodarczą. Umorzeniu na tej podstawie nie podlegały zaś należności na koncie pracowników, wobec czego w tym zakresie apelacja organu ubezpieczeń społecznych okazała się uzasadniona.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiódł wnioskodawca, skarżąc go w części zmieniającej wyrok Sądu Okręgowego poprzez oddalenie odwołania ubezpieczonego w zakresie dotyczącym żądania umorzenia należności składkowych na koncie pracowników w łącznej wysokości 366.424,23 zł, tj. odnośnie punktu 1 sentencji wyroku Sądu Apelacyjnego. Skarżący wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji organu rentowego w całości. Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 28 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) oraz art. 17 ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074). Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania zostało uzasadnione jej oczywistą zasadnością, wyrażającą się tym, że orzeczenie Sądu Apelacyjnego zostało oparte o przepis art. 28 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych przy całkowitym pominięciu szczególnej normy prawnej ustanowionej przez art. 17 ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, co jest oczywistym naruszeniem prawa materialnego polegającym na wadliwym wyborze normy prawnej.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej skarżący podniósł, że Sąd drugiej instancji wydał wyrok z pominięciem art. 17 ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, który stanowi, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych może umarżać należności z tytułu składek: 1) na ubezpieczenie społeczne, na Fundusz Pracy i na Fundusz

Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, należnych do dnia 31 grudnia 1998 r., 2) na ubezpieczenie rentowe w części finansowanej przez płatnika składek i na ubezpieczenie wypadkowe oraz na Fundusz Pracy i na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, należnych za okres od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2001 r. - pomimo braku ich całkowitej nieściągalności w przypadku, gdy zobowiązana do ich opłacania jest osoba fizyczna niepodlegająca przepisom ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o restrukturyzacji niektórych należności publicznoprawnych od przedsiębiorców (Dz.U. Nr 155, poz. 1287), jeżeli przemawia za tym ważny interes tej osoby.

Skarżący podkreślił, że wykreślenie jego działalności gospodarczej z ewidencji nastąpiło w październiku 2000 roku, a więc przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o restrukturyzacji niektórych należności publicznoprawnych od przedsiębiorców, w związku z czym jest on osobą fizyczną, która nie podlega przepisom powyższej ustawy. Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, należności składkowe obciążające ubezpieczonego na koncie pracowników mogły więc także zostać umorzone, nawet pomimo braku ich całkowitej nieściągalności. Zdaniem skarżącego, poczynione w sprawie ustalenia co do jego sytuacji materialnej i osobistej oraz przyczyn nieuregulowania należności wobec organu rentowego (załamanie gospodarcze, ciężka choroba i śmierć żony, powódź) przemawiają za przyjęciem istnienia po jego stronie ważnego interesu umożliwiającego umorzenie należności składkowych. Ubezpieczony pozostał bowiem bez środków do życia, utrzymując się z niepodlegającej zajęciu części renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy, a w skład jego majątku wchodzi nieruchomość po prowadzonej cegielni, na którą nie udało się znaleźć nabywcy pomimo kilkukrotnych licytacji komorniczych. Należności organu rentowego są zatem w praktyce nieściągalne, gdyż ubezpieczony zaprzestał prowadzenia działalności gospodarczej i nie posiada majątku, z którego można by skutecznie egzekwować należności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma usprawiedliwione podstawy. Przedmiotem sporu w niniejszej sprawie w części objętej skargą kasacyjną była odmowa umorzenia należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy za okresy: od lipca 1994 r. do września 1996 r. i od listopada 1996 r. do grudnia 1997 r. oraz za maj

1999 r. na koncie pracowników wraz z odsetkami za zwłokę i opłatą dodatkową. Sąd Apelacyjny uznał decyzję organu ubezpieczeń społecznych w tym zakresie za prawidłową, dokonując subsumcji faktów ustalonych w procesie jedynie pod stan faktyczny abstrakcyjny określony w art. 28 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.). Rację ma tymczasem skarżący, że biorąc pod uwagę stan faktyczny istniejący w tej sprawie, konieczne było rozważenie przede wszystkim możliwości zastosowania do rozstrzygnięcia sprawy art. 17 ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074). Z przepisu tego wynika bowiem, że Zakład może umarzać należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, na Fundusz Pracy i na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, należnych do dnia 31 grudnia 1998 r. oraz na ubezpieczenie rentowe w części finansowanej przez płatnika składek i na ubezpieczenie wypadkowe oraz na Fundusz Pracy i na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, należnych za okres od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2001 r. - pomimo braku ich całkowitej nieściągalności w przypadku, gdy zobowiązana do ich opłacania jest osoba fizyczna niepodlegająca przepisom ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o restrukturyzacji niektórych należności publicznoprawnych od przedsiębiorców (Dz.U. Nr 155, poz. 1287), jeżeli przemawia za tym ważny interes tej osoby. Zakresem przedmiotowym tego przepisu objęte są zatem wszystkie należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, na Fundusz Pracy i na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, powstałe do 31 grudnia 1998 r., jak również należności z tytułu składek na ubezpieczenie rentowe w części finansowanej przez płatnika składek i na ubezpieczenie wypadkowe oraz na Fundusz Pracy i na Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, należne za okres od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2001 r., co do których nie stwierdzono ich całkowitej nieściągalności, nie wyłączając w obu przypadkach zaległości na koncie pracowników. Podmiotowo przepis dotyczy zobowiązanej do ich opłacania osoby fizycznej niepodlegającej przepisom ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o restrukturyzacji niektórych należności publicznoprawnych od przedsiębiorców, której ważny interes przemawia za umorzeniem tych należności.

Składki, których umorzenie jest przedmiotem sporu w niniejszej sprawie, były w całości należne za okresy objęte hipotezą tego przepisu, przy czym poza dzień 31 grudnia 1998 r. wykracza jedynie należność za maj 1999 r. Z ustaleń faktycznych

poczynionych w sprawie wynika, iż nie została stwierdzona przesłanka całkowitej nieściągalności, warunkująca umorzenie należności w oparciu o art. 28 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jak również, że okoliczności, w których doszło do powstania po stronie odwołującego się zaległości mogą być uznane za przypadek uzasadniony w rozumieniu art. 28 ust. 3a tej ustawy, co daje możliwość umorzenia należności na tej podstawie, z tym że z uwagi na jego zakres normatywny - jedynie w części dotyczącej konta wnioskodawcy, zaś działalność gospodarcza prowadzona przez odwołującego została wykreślona z ewidencji w październiku 2000 r., a zatem przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o restrukturyzacji niektórych należności publicznoprawnych od przedsiębiorców. Trudno zatem nie zgodzić się ze skarżącym, iż konieczne było rozważenie możliwości zastosowania omawianego przepisu do stanu faktycznego ustalonego w sprawie, zaś pominięcie przez Sąd Apelacyjny tej regulacji i zastosowanie art. 28 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych stanowi naruszenie prawa materialnego, polegające na wadliwym wyborze normy prawnej do rozstrzygnięcia sprawy.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====